

יד
מדר"ץ

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצ"ש"ק
בהר
אייר ה'תשע"ה ב'שכ"ז
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

נושאי השיעור:

השלמה בעניין המצוה מן המובחר למול בברזל.
דין (מומר) [משומד] לדבר אחד, כגון מי שמדבר לשון הרע, או המחזיק מכשיר
אייפון וכדו' והמסתכל במכשירים טמאים, וכדומה. האם מנהגינו בזה כדעת הרמב"ם
הסובר כי שחיטתו פסולה, ומה הדין לגבי סופר סת"ם.
האם אדם הפסול לעדות, דינו כמשומד לדבר אחד, ומי נקרא פסול לעדות.
כיצד יש לפסוק להלכה למעשה בעניינים אלו לבני עדת ק"ק תימן יע"א.
התייחסות מרן שליט"א לאותם קלי דעת המזלזלים בחומרות המקובלות בעם
ישראל בעניין האבילות בימי ספירת העומר, ובפרט לאלו מבני עדתינו אשר שתו
מהמים הרעים של-בעלי דעות זרות.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 058-70-20-222

שלוחה 7

קול הלשון – 03-6171031

מספר השיעור במערכת קול הלשון – 428

מספר השיעור בדיסקים ובקו "קול יהודי תימן" – 304

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.
השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א,
וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.
פרטים בטלפון: 050-4140741. נא לתאם זאת לפני השיעור.
והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים,
ימלא המקום ב"ה כל משאלות ליבם לטובה. אכ"ר.

השלמה בעניין המצוה מן המובחר למול בברזל.

בשיעור הקודם, דיברנו בס"ד בעניין ברית מילה, לגבי המצוה מן המובחר למול בברזל. הרחבנו בעניין הפסוק ויהושע ה', ב"ג, פֶּעַת הַיָּא אָמַר יְיָ אֱלֹהֵי הַיְהוָה עֲשֵׂה לְךָ חֲרָבוֹת צָרִים וְגו'. ושאלנו, הרי מצד אחד, הברזל נועד בכדי לקצר ימים. ואילו ברית מילה, מועיל להאריך ימים.

הבאנו את המקור לעניין המילה בברזל, כפי שמביאים בכמה ספרים על פי המדרש, כי דוד המלך הכה את גלית הפלשתי באבן, ובקע את מצחו. לכאורה, איך הוא יכל לעשות זאת? הרי היה ברזל על מצחו של גלית? כיצד האבן יכולה לבקוע את הברזל? אלא התשובה היא, כי זהו אחד מן הדברים, אשר השליט הקב"ה את הרך בקשה. דהיינו, הקב"ה תבע מן הברזל שירכך את עצמו, בכדי שהאבן שלדוד תוכל להרוג את גלית. ומאז ואילך, בזכות זאת, נבחר הברזל לשמש כסכין לברית מילה, וכן לסכין שלשחיטה. כלומר, לפני כן, מלו בדברים האחרים. הרי מצד הדין, בכל דבר אפשר לימול. כך הדין גם כיום. אבל, מצה מן המובחר לימול בברזל. אבל לפני כן, הרי נאמר וַתִּקַּח צִפְרָה צֵר [שמות ד', כ"ה], וכן אצל יהושע נאמר עֲשֵׂה לְךָ חֲרָבוֹת צָרִים וְיְהוֹשֻׁעַ ה', ב"ג, מסבירים המפרשים כי הכוונה לאבן חזקה. רק מזמן דוד המלך ואילך, התחילו לימול בברזל, או להעדיף אותו.

ידידנו הרב נתנאל קרני יצ"ו, הראה לי טעם נחמד, מובא בספר אוצרות המילה בשם ספר מגד יוסף (סורוצקין) על פסוק 'המול לכם כל זכר' [עמ' מ"ד], לגבי משמעות העניין שנבקע הברזל מפני האבן.

כתוב שם כך, נפסק בשו"ע [יו"ד רס"ב ב'] בכל מלין וכו' ומצוה מן המובחר למול בברזל, ונהגו למול בסכין. וביאר הפרישה [אות ז'] שמעתי טעם על פי המדרש, שכך הובטח

לברזל ביום שנבקע הכובע של ברזל שהיה בראשו של גלית לפני דוד עכ"ל. ונראה לבאר הקשר בין המעשה לשכר, שהרי מאז ומקדם נהגו ישראל למול עם צור של אבן, וא"כ בשכר זאת שהברזל ויתר לאבן ונתן לו לחדור, קיבל הברזל את התפקיד המקודש של אבן במילת בני ישראל.

וביותר נראה, שהמדה כנגד מדה שבדבר הוא כך. דהנה המגן התנגד לחדירת האבן, משום שראה בזה מעילה בתפקידו, וכבר ביארנו במק"א שאין לדומם בחירה אלא מילוי תפקידו. והמגן הבין שתפקידו הוא להגין על הלוּבֵשׁ.

דהיינו, לכל דבר שברא הקב"ה בעולם, יש לו תפקיד שעליו למלאותו. ותפקיד הברזל הוא, לשמש כמחסום. אם כן בנ"ד, כאשר גלית הפלשתי היה לבוש שריון קשקשים, תפקיד השריון היה להגין עליו. ממילא לכאורה, אם הוא יבקע מפני האבן, הרי שהוא מועל בתפקידו. זהו כפי שכתוב למשל לגבי קריעת ים סוף, שהים מעיקרא לא רצה להיבקע מפני משה רבינו וכו'. וישנם עוד דברים הדומים לכך. אמר הקב"ה לברזל, יש לך טעות. מה אתה חושב? שכעת אתה מועל בתפקידך? הדבר אינו נכון. לזה אמר לו הקב"ה, שאין זה כפי הנראה לעיניך, כי מיתת רשע טובה לו וטובה לעולם [סנהדרין דף עב ע"א], ואדרבה הגנתו הוא ליתן לאבן לחדור ולהורגו. כעת במקרה זה, עליך לשמש דוקא ההיפך. אינך נקרא מועל בתפקידך, כיון שכעת אין עניין שתגן על גלית, אלא אדרבה, במקרה זה גלית צריך להיהרג, ולכן עליך לתת לאבן את האפשרות שתחדור דרכך.

והוא ממשיך וכותב, ועניין זה אנו רואים בברית מילה. דהיינו, זהו בדיוק העניין של ברית מילה. הרי ע"י המילה, אנו כביכול ח"ו מסכנים את התינוק. הרי בגמ' מס' גטין [דף נ"ז

שערי יצחק – השיעור השבועי

דבר זה מובא כאן גם בספר אוצרות המילה, בשם הספר מגד יוסף. אינני מכיר את המחברים, אבל אשריו ואשרי חלקו. הוא כתב טעם נחמד מאד, ונראה לי כי הוא ירד לעומק העניין.

וממילא אנחנו מבינים, כי אותו הדבר גם לגבי שחיטה. הרי מצד הדין, 'בכל שוחטים'. אפשר לשחוט בהרבה דברים. אולם, נוהגים לשחוט בברזל. והסיבה היא, מן הטעם שאמרנו כעת. דהיינו, הרי ע"י השחיטה, אתה לכאורה מזיק לבעל-חי. אולם למעשה, הדבר בדיוק ההיפך, כיון שאתה עושה לו תיקון. על ידי כך שאוכלים אותו, הוא עולה ממדרגת ח"י, לדרגת מְדַבֵּר. הברש נהיה חלק מבך אדם. אם כן בעצם, אתה נותן לו השלמה. מלבד זאת, ישנן נשמות המוגלגלות בבעל-חיים, אשר זכות עי"ז לתיקון, בפרט אם יברכו ויכוונו כמו שצריך. זהו בדיוק אותו הדבר, כמו הברית מילה. הרעיון כאן הוא ממש הפלא ופלא.

דין (מומר) [משומד] לדבר אחד, כגון מי שמדבר לשון הרע, או המחזיק מכשיר אייפון וכדו' והמסתכל במכשירים טמאים, וכדומה. האם מנהיגנו בזה כדעת הרמב"ם הסובר כי שחיטתו פסולה, ומה הדין לגבי סופר סת"ם. האם אדם הפסול לעדות, דינו כמשומד לדבר אחד, ומי נקרא פסול לעדות. כיצד יש לפסוק להלכה למעשה בעניינים אלו לבני עדת ק"ק תימן יע"א.

ישנה שאלה, אשר רציתי לדבר עליה, לאחר שפנה אלינו בעניין זה הרב אריאל שמן יצ"ו. זאת שאלה חמורה ומעניינת, אולי אפילו מצויה, ולכאורה לא נותנים לב אליה.

וכך הוא כותב לי, בסוף הקדמת ספר חפץ חיים כתוב, שמי שמורגל בלשון הרע, נקרא משומד לדבר אחד בתורה (אדר"ן אות ג). וסומך קביעה זאת, על דברי רבינו יונה בשערי תשובה. האם יש לזה נפקא מינה, להלכות שחיטה. שמשומד לדבר אחד שבתורה, אי אפשר לסמוך על בדיקת סכינו, לשיטת הרמב"ם?

ע"ב] מובא על הפסוק פִּי עֲלִיף הֲרַגְנוּ כָּל הַיּוֹם, נְחַשְׁבֵנוּ פְּצֹאן טְבָחָה [תהלים מ"ד, כ"ג], אומר רבי יהושע בן לוי שם בגמרא, זו מילה. כיון שח"ו, זאת סכנה לתינוק. כתוב בספרים, שכאשר אבי התינוק מגיש את בנו לברית מילה, זהו כמו שהקריב אותו לקרבן. למעשה, לא שמענו ולא ראינו, שהתינוק ימות מחמת המילה. אמנם מוזכר העניין, של 'מתו אחיו מחמת מילה', אבל זהו דבר נדיר. ישנם דברים מסויימים, אשר התינוקות מתים אז בגללם. אבל בד"כ, אין הדבר כן.

החתם סופר [ביו"ד סי' רמ"ה] מסביר, כי לפי דרך הטבע, כך היה צריך להיות, אבל זכות המצוה מגינה על התינוק שינצל, ושלא תזיק לו הברית מילה. אבל על פי הטבע, לולי מצות מילה, הדבר היה מסוכן מאד, כמו שנאמר 'כי עליך הורגנו כל היום'.

אם-כן, ע"י העניין של-ברית מילה, אתה כביכול מזיק לתינוק. אבל לאמיתו של-דבר, זה בדיוק ההיפך, כי ע"כ אתה נותן חיים לתינוק. דהיינו, ע"י הברית מילה, הוא מגיע לדרגות שאין לשער ולתאר, דברים שהוא היה מפסיד ללא הברית מילה. ובעצם, זהו התיקון האמיתי. זהו הקשר בין הדברים, מדה כנגד מדה.

וז"ל שם, ועניין זה אנו רואים בברית מילה, שנראה כמחבל ופוגע בתינוק, אבל האמת יורה דרכו שזהו תיקונו והשלמתו של הדרך הנימול. אדרבה, על ידי הברית מילה, מתקיים הנאמר הַתְּהִלָּה לְפָנַי וְהָיָה תָמִיד [בראשית י"ז, א']. על ידי הברית מילה, האדם מגיע לידי שלימות. הדבר בדיוק ההיפך, ממה שחושבים במבט הראשון. וזהו שהובטח לכובע המגן שבראש גלית, שאם ישכיל ויבין מהו התיקון האמיתי ולא המדומה, אז יזכה שעמו יעשו ברית מילה לילדי ישראל, שהוא הסמל לתיקון האמיתי ולא המדומה כפי הנראה לעין. עליך להבין, כי הפעם אתה צריך לשנות, כיון שהמטרה כעת צריכה להיות הפוכה בדיוק.

החפץ חיים כותב, כי אם ישנו אדם, אשר אצלו איסור לשון הרע הוא הפקר, הוא מדבר חפשי ללא שום הגבלה, ואינו מקבל על עצמו להישמר מן האיסור הזה, אזי הוא נחשב ל' (מומר) [משומד] לדבר אחד. [עיינן לקמן ד"ה צריכים לדעת]. ולדעת הרמב"ם, משומד לדבר אחד, אי אפשר לסמוך על שחיטתו, אלא רק אם מישהו אחר יבדוק לו את הסכין. ואם לאו, שחיטתו פסולה. כך כותבים הפוסקים, כי זהו אפילו בדיעבד, ולא רק לכתחילה. אמנם ישנם מעט הסוברים, כי זה רק לכתחילה, אבל מסקנת הפוסקים אליבא דשיטת הרמב"ם, שזהו אפי' בדיעבד.

אם כן, זאת השאלה. ראשית, האם הדבר נכון? האם להלכה למעשה, אסור לנו לסמוך על שחיטתו? ואם כן, האם מנהג תימן, לפסוק כהרמב"ם בעניין זה? הרי זאת מחלוקת הפוסקים, א"כ מה נוהגים התימנים לפסוק בעניין זה? האם כדעת הרמב"ם, או שלא?

הוא שאל זאת, לגבי השוחטים. אבל למעשה, השאלה מתרחבת גם לגבי דברים אחרים. כגון, לגבי סופרי סת"ם, אשר צריך לסמוך על הסופר שהוא כותב בכשרות. וכן לגבי עבירות אחרות. למשל, אם האדם מסתכל במכשירים טמאים, אי אפשר לסמוך עליו, שהרי הוא משומד לדבר אחד, כיון שבריש גלי הוא מחזיק מכשיר טמא. דהיינו, הוא מפקיר את העניין הזה, זה לא שהוא נכשל רק לפעמים.

החיד"א בתחילת ספר יוסף בסד"ר [סי' א'], כותב על עניין זה. בהתחלה הוא פותח בעניין לשון הרע, ואח"כ הוא מדבר בעניין ריחוק מן העריות. וז"ל, נצור לשונך מרע, יזהר שלא לדבר לשון הרע, שקר, ליצנות, חנופה, כי אינו רואה פני שכינה וכו'. סור מרע, יזהר להתרחק מן הנשים, כמו שכתוב בשו"ע אבן העזר סי' כ"א וז"ל, צריך אדם להתרחק מן הנשים מאד מאד, ואסור לקרוץ בידיו או

ברגליו ולרמוז בעיניו לאחת מהעריות, ואסור לשחוק עמה ולהקל ראשו כנגדה או להביט ביפיה, ואסור לשמוע קול ערוה, הכוונה לקול זמר, או לראות שיערה. ועיינן שם שהאריך. וכל זה מן הדין. אלו אינן חומרות או חסידות, אלא זאת הלכה. ממילא, אם אתה יודע על שוחט או סופר, אשר אינו מקפיד על כך, הדבר אצלו בתורת שיטה, הרי הוא נחשב משומד לדבר אחד.

מוסיף החיד"א, וכתב רבינו יונה, דהמסתכל בנשים, הוא משומד לדבר אחד. וזהו מן הדין. רבינו יונה, הוא צדיק וחסיד, אבל אל תחשוב כי בנ"ד הוא אומר לך 'מילתא דחסידותא', אלא הדבר איסור מעיקר הדין, והוא נחשב משומד לדבר אחד.

אם כן, זאת שאלה חמורה, אשר צריך לבררה. אמרנו מקודם, כי אכן 'בכל שוחטין, ו'הכל שוחטין, ו'כל המצויין אצל שחיטה מומחין בהן, אבל צריכים לדעת, כי בכלל הזה ישנם היוצאים מן הכלל, ועניין זה הוא אחד מן הדברים היוצאים מן הכלל.

החפץ חיים בתחילת ספרו 'חפץ חיים', סידר את כל הלאוין והעשין, אשר יכולים להיות בעניין לשון הרע. הוא אסף את כל האיסורי תורה, ובסוף הוא מביא גם את הארורין. לאוין, עשין, וארורין. וכך הוא כותב, אם ח"ו נעשה הדבר אצלו כמו הפקר, שאינו מקבל על עצמו להישמר ממנו, עובר על עוד על ארור שלישי, והוא אָרוּר אֲשֶׁר לֹא יָקִים אֶת דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת לְעֲשׂוֹת אוֹתָם [דברים כ"ו, כ"ז]. לפני כן הוא מביא את אָרוּר מִפֶּה רֵעֵהוּ בְּפִתְרָה [שם שם, כ"ד], כמרכן שייך בנ"ד אָרוּר מִשְׁגָּה עוֹר בְּדָרְךָ [שם שם, י"ח]. מפני שאם הוא מכשיל ומחטיא את האנשים, ע"י שהוא מספר להם לשוה"ר. וכעת הארור השלישי, למי שאינו מקבל על עצמו להישמר מכך. כלומר, זהו אינו אדם שנכשל לפעמים באיסור לשון הרע, אלא

שערי יצחק – השיעור השבועי

גאון דלעיל. לדעתו זהו אינו 'משועמד', אלא 'משומדע'. מה הפירוש משומדע? נאמר לגבי יוסף, וַיִּכַּר יוֹסֵף אֶת אָחָיו וְהֵם לֹא הִפְרָהוּ [בראשית מ"ב, ח']. התרגום הוא, ואשתמודע יוסף ית אחוהי ואינן לא אשתמודעהי. כלומר, 'בן נכר' היינו 'דישתמד', הכוונה שהוא מתנכר. ישנו אדם שהוא מכיר, וישנו אדם שלהיפך, הוא מתנכר. זהו כמו שיש 'שורש', ויש 'לְשָׁרֵשׁ'. זאת מלה והיפוכה. כך בעניינינו, ישנו אדם המכיר באיזה דבר, וישנה פעולה הפוכה, שהוא מתנכר מן הדבר הזה. דהיינו, יהודי שמתנכר לדת אבותיו, זהו 'משומדע', מלשון 'ואשתמודע יוסף', זהו הפוך מ'הכיר'.

ישנם פירושים נוספים, אולם לא ניכנס לכך בעת.

בכל אופן הדבר ברור, כי בכל מקום שכתוב בספרים לשון 'מומר', הגירסא המקורית היא 'משומד'. ממילא, אין הבדל בין אם אומרים 'מומר לדבר אחד' או 'משומד לדבר אחד', זהו אותו המושג.

נחזור לעניינינו, הח"ח מחדש כאן חידוש גדול. והוא כותב בפירושו באר מים חיים, כי אל תתפלא על שאני כותב דבר כזה, כיון שיש לכך מקורות מפורשים. זהו אינו חידוש. הוא מביא את רבינו יונה, אשר כותב כך בהדיא בספרו שערי תשובה, ומקורו מגמרא מפורשת במס' חולין. ואכן, הדברים מפורשים, אולם צריך לחדד כאן כמה נקודות.

כותב רבינו יונה בשערי תשובה [שער ראשון אות ו'] כך, ועתה בינה שמעה זאת, כי הוא עיקר גדול וכו'. כל אשר אינו נזהר מחטא ידוע, ואינו מקבל על נפשו להישמר ממנו, גם אם הוא מהעוונות הקלים, אעפ"י שהוא נזהר מכל העבירות שבתורה, קראוהו חכמי ישראל משומד לדבר אחד.

שמוצהר אצלו, כי איסור זה כביכול אינו קיים לגביו. אומר הח"ח, כי על כך כתוב בתורה, ארור אשר לא יקים את דברי התורה לעשות אותם. שפירושו אשר לא יקבל על עצמו לקיים את כל התורה, והוא נקרא 'משומד' לדבר אחד' על ידי זה, כיון שבשאל נפש עובר על איסור החמור הזה, והוא מחזיק דבר זה של תורת ה' אצלו להפקר, כמו שאר משומד לכל התורה כולה, ועל כן גדול עונו מנשוא.

הרי חשבנו שלושה ארורים המצויים לבוא על ידי מדה רעה הזו. הח"ח אומר, כי זהו דבר המצוי. אם כן, יתכן מאד שהדבר צריך בדיקה. כגון לגבי כל אלה הנותנים הכשר, עליהם לבדוק את כל השוחטים שבתחומם, לראות כי אכן אינם נכשלים בזה, ובכל אופן לא לסמוך עליהם בעצמם.

רק נקדים לבאר, את המושג 'מומר לכל התורה', או 'מומר לדבר אחד'.

צריכים לדעת, כל מקום שכתוב לשון 'מומר', בכל הספרים, זהו תיקון של הצנזורה. במקום 'מומר', צ"ל 'משומד'. אני אשתדל לומר 'משומד'. 'משומד לדבר אחד'. זאת מלה חזקה יותר. הצנזורה לא נתנה להדפיס את המלה משומד, כיון שהבינו כי כוונת המלה הזאת, היא בעצם על הנצרים.

רבינו האיי גאון מסביר, כי פירוש המלה 'משומד', זה כמו 'משועמד', מלשון עמידה. ישנה אות שי"ן נוספת. דהיינו, כמי שמעמידים אותו להטבילו. הרי אצל הנצרים, הכניסה לדת שלהם היא על ידי שמעמידים את האדם במים ומטבילים אותו לנצרות. זהו פירוש המלה משועמד.

והרמב"ן מסביר לגבי הפסוק בפרשת בא, פֶּלֶן בֶּן נֶכָר לֹא יֵאכַל בּוֹ [שמות י"ב, מ"ג], התרגום הוא כל בר ישראל דישתמד לא ייכול ביה. הרמב"ן מסביר קצת אחרת, מאשר רבי האיי

זה לא משנה, על איזו מצוה שבתורה המדובר, אלא אפילו המצוה הקלה ביותר, הגם שהוא מקפיד ונזהר בכל הדברים האחרים, אולם כיון שישנו דבר אחד, אשר אינו מקבל על עצמו להישמר ממנו, אזי יש לו שם גרוע מאד, והוא נחשב 'מומר לדבר אחד', או כפי שאנו מדייקים ואומרים, 'משומד לדבר אחד'. כך 'קראוהו חכמי ישראל'. תכף נראה זאת בע"ה בגמרא.

ממשיך רבינו יונה וכותב, ואת פושעים נמנה. הוא נחשב מחובר עם הרשעים, הכופרים והפושעים, וזאת רק בגלל דבר אחד, כיון שזאת חוצפה, מה הפירוש שאינך מקבל את המצוה הזאת? וכי אתה המחליט, מה כן ומה לא? וגדול עונו מנשוא.

ורבינו יונה מביא לכך משל נמרץ, אם אמר יאמר העבד לרבו, כל אשר תאמר אלי אעשה, זולתי דבר אחד. אשמע לכל דבריך, ואפילו בתכלית הדיוק, אבל חוץ מדבר מסויים, שבו אני לא אשמע לך. הרי זהו מורד. כבר שבר עול אדוניו מעליו, והישר בעיניו יעשה. ועל העניין הזה נאמר, ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת לעשות אותם וכו'.

ובאות ח' הוא כותב, וראה ראינו כי רבו עוונות הדור על זאת, כי יש אנשים רבים מקבלים על נפשם להיזהר מעבירות ידועות, וכל ימי חייהם אינם נזהרים בהן, אבל הן אצלם כהיתר. ואילו לא היו נוהגים כן רק על עבירה אחת, חולי רע הוא בנפשם, כאשר ביארנו, אף דהיינו כל-שכן אם נוהגים כן על אזהרות רבות, ובְהִנָּה מן החמורות. וכעת הוא מתחיל לפרט, כמו שבועת חנם. דהיינו, אנשים הנשבעים סתם. אולי בדור שלנו, הדבר אינו כ"כ מצוי, אבל בדורותיהם, או בדורות שעברו בארצות מסוימות, הדבר היה מאד שכית. ומקלל את חבירו או את עצמו בשם, והזכרת שם שמים לבטלה במקום שאינו טהור או בידיים לא נקיות, והעלמת עין מן העני, ולשון

הרע. כאן הוא מזכיר במפורש, את איסור לשון הרע, כפי שהביא החפץ חיים. ושנאת חנם, וגבהות הלב. אדם גס רוח. ונתנית חתית. דהיינו, אם יש לאדם תפקיד, שבו הוא יכול לאיים על אנשים. כמו שנאמר, אֲשֶׁר נָתַנו חֲתִיתָם בְּאָרֶץ חַיִּים [יחזקאל ל"ב, כ"ד]. כמו כן, והסתכל בעריות. אלו אנשים, אשר אינם מקפידים על שמירת העיניים. וביטול תלמוד תורה כנגד כולם, ורבות כאלה. כתבנו מקצתן אצל בני הדור, להזכירם ולהזהירם.

כנראה, החיד"א שכתב בשם רבינו יונה, כי המסתכל בנשים נקרא 'משומד לדבר אחד', אמנם הוא לא ציין את מקורו המדוייק, אבל כנראה כוונתו לדברים הנ"ל. כיון שרבינו יונה הכניס גם את זאת, בין יתר הדברים. אבל למעשה, החיד"א צירף את שני הדברים.

דהיינו, הח"ח הביא את דברי רבינו יונה באות ו', אבל דוקא את דבריו באות ח', היכן שמדובר בשערי תשובה במפורש על לשון הרע, דוקא את זאת הוא לא ציין. כיון שבאות ח', אין המדובר על מי שלא קיבל על עצמו להיזהר מכך, אלא אדרבה, המדובר על אנשים אשר כן מקבלים על עצמם להיזהר. הרי רבינו יונה, מדבר על כמה דברים. באות ו' הוא מדבר, על מי שאינו מקבל על עצמו להיזהר, ועל כך הוא אומר שזהו 'משומד לדבר אחד', כיון שאצלו הדבר פרוץ, מוצהר שאדם זה עובר על כך. אבל באות ח', הוא מדבר על אחד שאכן מקבל ע"ע להיזהר, רק שבפועל אינו עושה זאת. הוא אומר כן כן, אבל במציאות בפועל הוא אינו מקיים זאת. דבר זה, איננו כ"כ חמור, ואינו נקרא 'משומד לדבר אחד'.

אבל החיד"א, עשה פה צירוף של שני הדברים. הוא לקח זאת גם לגבי אדם המקבל על עצמו רק שבפועל אינו מקיים זאת, כי גם הוא נקרא משומד. הח"ח לא רצה להביא זאת, כיון שהיתה חשובה לו הנקודה, של מי שאינו מקבל

שערי יצחק – השיעור השבועי

מעשה, מ"מ ברכה לבטלה שעובר על לאו דלא תשא, יש אומרים דהוי דבר תורה, ובצירוף עשה ודאי חמור משוחט עכ"ל.

מזן השו"ע כותב [בסי' ט"ל סעיף א'] כך, תפילין שכתבן עבד או אשה או קטן אפילו הגיע לחינוך, או כותי או משומד לעבודה זרה או מוסר לאַנְסִין, פסולים. משום דכתיב, וקשרתם וכתבתם. כל שאינו בקשירה, או אינו מאמין בה, אינו בכתיבה.

אומר ע"ז המשנ"ב, או משומד לע"ז, דבזה הוא כמשומד לכל התורה. אדם העובד ע"ז, נחשב משומד לכל התורה, ואי אפשר להאמין לו בשום דבר מדיני התורה. וה"ה אם הוא משומד לחלל שבת בפרהסיא. המחלל שבת בפרהסיא, דינו כגוי. אבל אם הוא משומד לשאר עבירות, קי"ל דמשומד לדבר אחד לא הוי משומד לכל התורה כולה, לבד אם הוא עושה להכעיס, דבזה אפילו לד"א דינו ככותי, וכדאיתא ביו"ד סימן ב'. ויש מחמירין יותר, דצריך גניזה. וכל זה, אם הוא משומד לשאר עבירות. אבל אם הוא משומד לתפילין, שאינו מניח תפילין, אפילו אם אינו עושה זה להכעיס, פסול. דתו, איננו בר קשירה. לבד אם היה לזה רק משומד לתיאבון, כגון שהלך אחר עסקיו, עדיין הוא בכלל בר קשירה. וכ"ז הוא לענין דיעבד, אבל לכתחילה יש להחמיר, שלא להניח לאיש כזה לכתוב סת"ם, כי יש מחמירין אפילו במשומד לתיאבון, ואפילו באחרים עומדין ע"ג, ואומרין לו שיכתוב לשמה, ועיין בבה"ל. וכתב הפמ"ג, דאפילו הוא משומד לחלל שבת בפרהסיא באיסור דרבנן, כגון מוקצה והוצאה לכרמלית, יש להחמיר עכ"פ לכתחילה, שלא להניחו לכתוב סת"ם ואפילו בדיעבד, צ"ע.

ישנם פוסקים הסוברים, כי אפי' בדיעבד, מי שעושה עבירה לתיאבון, אין לסמוך עליו. הרי ישנו 'משומד להכעיס', וישנו 'משומד לתיאבון'. משומד להכעיס היינו, שיש לפניו

על עצמו להיזהר, שגם הוא עובר על 'ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת'.

שאלה מהקהל: איזה איסור מדאורייתא ישנו לגבי 'מטיל חתית'?

תשובת מרן שליט"א: ראשית, יכול להיות שרבינו יונה סובר, כי זהו לאו דוקא רק לגבי דברים מדאורייתא. ישנם פוסקים הסוברים, כי גם מי שעובר על איסור דרבנן, נחשב 'משומד לדבר אחד'. ישנם פוסקים רבים, הסוברים כך. אבל תעיין בשו"ת עולת יצחק נח"ב סי' רל"ד אות א' ד"ה הנה, ותראה שהבאתי שם בס"ד, כי לדעת רבינו יונה, גם נתינת חתית, וכן גבהות הלב הם איסורים מדאורייתא, וישנם פוסקים האומרים זאת. ציינתי שם את המקורות יעו"ש.

אמרנו מקודם, כי אין המדובר דוקא לגבי שוחט, אלא גם לגבי סופר סת"ם.

מובא בהתחלת ספר קסת הסופר, מי הוא הפּוֹשֵׁר לכתוב ס"ת תפילין ומזוזות, הוא כותב כך, הסופר צריך להיות ירא את ה' מאד, שאם עשה איזה קלקול או שלא עשה איזה תיקון כפי הראוי, מפסיד את נשמתו, כי הוא גוזל את הרבים, וגם מחטיאם ששרויים בלא מצות עשה, ומברכים בכל יום ברכות לבטלה.

והוא מוסיף ומביא על כך שם בלשכת הסופר [אות א'], כתב הפרי מגדים, ולדעתי יותר משוחט. דהיינו, סופר סת"ם, צריך להיות ירא שמים יותר מן השוחט. והסיבה היא, כי שם, רק לאו דנבלה. אם ח"ו הוא שחט בסכין פגום, או עשה דברים המפסידים את השחיטה וכו', מי שאכל זאת, הוא אכל נבילה, וחיובו הוא לאו. אבל לגבי סופר סת"ם, מבטלין כל ישראל מצות עשה בכל יום, ומברכים ברכות לבטלה. תפילין הם לא הניחו, וגם בירכו ברכות לבטלה. ואם המדובר בס"ת, אולי הדבר אינו נורא. כי לדעת הרמב"ם בתשובותיו, מותר לברך על ס"ת שהוא פסול. אבל לגבי תפילין, ודאי כך הדבר. ואפי' נאמר דלא תעשה חמור

איסור והיתר, והוא בדוקא לוקח את האיסור. ומשומד לתיאבון היינו, שאכן הוא מחפש אם ישנו בשר כשר, אבל אם אין, אזי הוא לוקח בשר שאיננו כשר. זה נקרא 'לתיאבון'. ישנם הסוברים, כי לגבי בדיעבד, ישנו מקום לסמוך על אדם כזה לגבי סת"ס, ותכף נראה בע"ה כי ה"ה לגבי שחיטה.

זאת בעצם המחלוקת, בין הרמב"ם לבין שאר הפוסקים, לפי איך שמפרשים בדרך כלל. אבל ישנם פוסקים הסוברים, כי משומד לתיאבון, מי שעושה עבירה בשחיטה, באופן מוצהר, אפילו לגבי עבירה אחרת, כגון שלובש שעטנז, הגם שלגבי הדברים האחרים הוא בסדר, בכ"ז אי אפשר לסמוך עליו בעניין כתיבת סת"ס. וכפי שאמרנו מקודם, אותה השאלה קיימת גם לגבי שחיטה. בכל אופן, זאת שאלה חמורה.

רק חושבני, כי עלינו לדייק כאן באיזו נקודה, בדברי החפץ חיים. לכאורה, בהסתכלות ראשונה, נראה כי לשונו קצת תמוה. בהתחלה הוא אומר, הוא נקרא מומר לדבר אחד על ידי זה. ואח"כ הוא אומר, כמו שאר מומר לכל התורה כולה. הכיצד? כך לשונו בספרו חפץ חיים, שהמשומד לדבר אחד, נחשב משומד לכל התורה כולה. הדבר פלא. כיון שבסוגיא במס' חולין, מסקנת הגמ' היא, שאין דבר כזה. דהיינו, רק המשומד לחלל שבת, או המשומד לעבודה זרה, רק הוא נחשב 'משומד לכל התורה כולה'. הדבר נאמר, רק לגבי העבירות החמורות הללו. אבל המשומד לדבר אחד, כגון לגבי לשה"ר, זהו העניין שה"ח מדבר עליו, וכן לגבי שאר האיסורים, הוא אינו נחשב משומד לכל התורה כולה. א"כ, כיצד אומר כאן הח"ח, כי הוא נקרא משומד לדבר אחד, כמו שאר משומד לכל התורה כולה? משמע מדבריו, שהוא נחשב משומד לכל התורה כולה. והח"ח בעצמו בספרו משנה ברורה, כפי שהבאנו מקודם, הוא בעצמו כתב כפי מסקנת הסוגיא שם, שהמשומד לדבר אחד, אינו נחשב משומד

לכל התורה כולה. א"כ, הח"ח סותר את עצמו. ובעצם, דבר זה גם לכאורה סותר את דברי כל הפוסקים.

לכן חושבני, כי צריכים כאן להסביר את דבריו, וקצת 'להעמיס' על המלים שלו. דהיינו, הח"ח לא התכוין לומר, שהמשומד לדבר אחד, נחשב משומד לכל התורה כולה. אלא הכוונה היא, כי כפי שישנו מושג של 'משומד לכל התורה כולה', כך גם ישנו מושג של 'משומד לדבר אחד'. כלומר, נותנים לו שם כ"כ גרוע ומגונה, שהוא נקרא 'משומד'. אבל אין כוונתו לומר, שהמשומד לדבר אחד, נחשב משומד לכל התורה כולה, אלא כוונתו לומר, כי כפי שישנו שם, של 'משומד לכל התורה כולה', כך גם לגבי אדם זה, יש לו שם של 'משומד', שהוא בעצם נגזר מן השם הכללי. כלומר, ישנה השוואה מסויימת ביניהם, כיון שנתנו לו את אותו השם, של 'משומד'. ממילא תבין, את חומרת העניין.

מקור ההלכה הזאת, הוא בגמ' מס' חולין נד' ע"א, אמר רבא, ישראל משומד אוכל נבילות לתיאבון, בודק סכין ונותן לו, ומותר לאכול משחיטתו. אם אתה רואה יהודי, האוכל נבילות לתיאבון, וכי אפשר לתת לאכול משחיטתו? הרי הוא בעצמו, אוכל נבילה? אלא מאי, תבדוק את הסכין שלו, ואז יהיה מותר לאכול משחיטתו. המדובר לגבי אדם שהוא מומחה, היודע את הלכות שחיטה, הוא למד את הלכות שחיטה, שהיה חלדה דרסה הגרמה ועיקור, הוא יגיד לך את הכל בעל פה, הוא מומחה ויודע, אלא שהוא אדם ריק, שאין בו יראת שמים. א"כ, כיון שהוא מומחה בשחיטה מצד אחד, הוא יודע את ההלכות והדינים, אבל אי אפשר לסמוך עליו על בדיקת הסכין, אלא יהודי כשר הוא שיבדוק את הסכין, ונותן לו לשחוט, ומותר לאכול משחיטתו.

שערי יצחק – השיעור השבועי

להקל, כיון שכתוב בגמ', שא"א לסמוך על שחיטתו של משומד האוכל נבילות לתיאבון, כי הוא פגום בדבר הזה דוקא. אבל לגבי עבירה אחרת, כגון אם הוא לובש שעטנז, אין סיבה לאסור את שחיטתו, כיון שלא ראיתי ששחיטתו אינה בסדר. לכן פוסק הטור, כי אפילו בלי בדיקת הסכין, אפשר להאמין לו.

ממשיך הטור ואומר, והרמב"ם ז"ל הצריך גם כן בדיקת סכין. הרמב"ם מחמיר בכך.

והני מילי לשאר עבירות, חוץ מעבודה זרה וחילול שבת בפרהסיא, אבל משומד לאחד מאלו הוי כגוי גמור.

כותב מרן בבית יוסף, משומד לאחת משאר עבירות, שוחט בינו לבין עצמו, ואינו צריך אפילו בדיקת הסכין. בריש חולין אסיקנא, דמשומד לדבר אחד לא הוי משומד לכל התורה כולה, חוץ ממשומד לנסך את היין ולחלל שבתות בפרהסיא וכו'. וכתב הרא"ש בריש חולין, אם אינו משומד לאכול נבילות, אלא לדבר אחר, לא בעי בדיקת סכין. דדוקא משומד לאותו דבר דדש ביה, הוא דאמר רבא דבעי בדיקת סכין. לגבי דבר שהוא דש בו, שאיננו בסדר בו, באופן קבוע, אז צריך לבדוק לו סכין. אבל לגבי דבר אחר, אין בעיא.

והרמב"ם [פ"ד הלכה י"ד] כתב, דישראל משומד לאחד מן העבירות, צריך לבדוק לו סכין. לא ידוע, מהיכן הרמב"ם לקח זאת. אבל עכ"פ לכאורה, מה טעמו של הרמב"ם? למה לבדוק לו את הסכין? הרי הוא מדבר על משומד לאחד משאר עבירות, ולא על האוכל נבילות?

אומר הב"י [בשם הרא"ש שם], ואפשר דסבר, כיון דחזינן שלתאוותו עובר על אחת מן העבירות שבתורה, חיישינן דפקר שלא לטרוח לקיים שום מצוה כהלכתה. דהיינו, הרמב"ם סובר, כי אם אתה רואה שהאדם הזה

מאי טעמא. כיון דאיכא התירא ואיסורא, לא שביק התירא ואכל איסורא. הרי הוא אוכל נבילות לתיאבון, ולא להכעיס. דהיינו, רק אם אין בשר כשר, הוא אוכל בשר טרף. ממילא, אין סיבה שהוא ינבל את השחיטה. אם הוא מעדיף לאכול היתר, אין לו סיבה לשחוט בדוקא בצורה שאיננה טובה. רק מה, צריך לבדוק את הסכין. שואלת הגמ', אי הכי, כי לא בדק נמי. א"כ בשביל מה עלינו לבדוק? שהוא בעצמו יבדוק? אלא, מטרח לא טרח. אם הוא יראה כי הסכין פגומה, וצריך להשחיתה ולסדרה, על כך אי אפשר לסמוך עליו.

ובדף ד' ע"ב הגמ' אומרת, לימא מסייע ליה, הכל שוחטין, ואפילו כותי ואפילו ערל ואפילו ישראל משומד. האיי ערל, הכי דמי? אילימא מתו אחיו מחמת מילה, האיי ישראל מעליא הוא. אם הוא לא נימול, בגלל שאחיו מתו מחמת מילה, וכי מה אפשר לעשות? הרי אי אפשר לפסול אותו, כיון שהוא בסכנת מיתה. אלא פשיטא משומד לערלות, וקא סבר משומד לדבר אחד לא הוי משומד לכל התורה כולה וכו'.

הגמ' דנה בעניין זה, ובדף ה' ע"א, היא מביאה את המסקנא. מדובר שם בגמ', לגבי הקרבנות. כאשר האדם המביא את הקרבן, הוא משומד רק לדבר אחד, אזי אפשר לקבל ממנו את הקרבן. אבל אם הוא מנסך יין לע"ז, או שהוא מחלל שבת, הדבר חמור ביותר. רואים שם מדברי הגמרא, שהמשומד לדברים הללו, הוא הנחשב 'משומד לכל התורה כולה'. אבל אם הוא משומד לעבירה אחרת, אינו נחשב משומד לכל התורה כולה.

כך מסקנת הסוגיא שם, והדבר מובא כך להלכה בטור ובב"י [יו"ד סי' ב'].

כותב הטור כך, משומד לאחד משאר עבירות, שוחט אפילו בינו לבין עצמו, ואינו צריך אפילו בדיקת הסכין תחילה או סוף. הטור פוסק כאן

ז"ל בפירוש [הלכה ט"ו]. והחילוק שבין משומד, לפסול לעדות. דמשומד היינו שמועד לעבור המצוה בכל עת שצריך, ופרק עולה מעל צוארו. ופסול לעדות הוי, אף על פי שאינו מועד לעבור על אותה מצוה, אלא שעבר עליה פעם אחת. גם בכסף משנה הסביר כך את דברי הרמב"ם.

ומיהו נראה לי, שאם הוא פסול לעדות מפני שאכל נבילה, אעפ"י שאינו מועד לכך, כיון שחשוד לאותו דבר הוא, צריך לבדוק סכין.

בכדי שהמושגים יהיו ברורים, מי שרוצה יראה זאת בשלחן ערוך המקוצר וחלק שמיני הלכות עדות סי' רי"ב סעי' ט"ו, לגבי מי הוא הפסול לעדות? אמנם, ישנם הרבה הפסולים לעדות, כגון קטן או סומא, אבל אנו מדברים על פסולים מצד שהם אנשים רשעים.

כתבתי שם בשע"ה כך, איזהו רשע שפסול לעדות מן התורה, כל שעבר על דבר המפורסם בישראל שהוא אסור. זהו איננו דבר, אשר אפשר להגיד עליו, שהוא לא ידע את ההלכה הזאת, האם הדבר אסור או מותר, והוא אולי חשב שהדבר מותר. אלא המדובר לגבי דבר, אשר כולם יודעים שזהו דבר האסור. והוא בלא-יתעשה מן התורה, ועבר בזדון, ולא עשה תשובה. שכיון שיש בעבירה זו חיוב מלקות, הרי הוא נקרא רשע בתורתנו הקדושה, שנאמר והיה אם בן הפות הרשע וגו'. וכל-שכן אם יש באותה עבירה חיוב מיתת בית-דין, שנאמר אשר הוא רשע למות. ואם אין החיוב בעבירה זו אלא מדברי סופרים, הרי זה פסול מדברי סופרים. אבל עבירה שיש לתלות שעשה אותה בשגגה, או בטעות שלא ידע את האיסור, לא נפסל לעדות אפילו מדברי סופרים.

אינו מתגבר על יצרו הרע, וכאשר ישנו דבר שהוא חומד בו ומתאוה אליו, הוא עושה אותו, המצוה הזו אצלו נחשבת הפקר, והוא משומד לדבר הזה באופן קבוע, ולא במקרה, אינו מתגבר על עצמו בעניין זה, אם כן כנראה שלאדם זה ישנו פגם יסודי, ולכן אינני סומך עליו בשום מצוה שצריך לטרוח בה. והרי לגבי שחיטה, ישנה טירחא בכך, כי צריך לתקן ולהחליק את הסכין. לכן, אי אפשר לסמוך עליו, ועליך לבדוק את הסכין ואח"כ תתן לו לשחוט.

ולגבי מה שכתוב בגמ', 'משומד האוכל נבילות לתיאבון', הוא מסביר כי זהו חידוש שנאמר שם, שאפי' שהוא משומד האוכל נבילות לתיאבון, בכ"ז אני סומך עליו לגבי השחיטה, ודי בבדיקת הסכין שלו. ונקט רבא 'משומד לאכול נבילות' לאשמועינן דשרי לאכול משחיטתו על ידי בדיקת הסכין, ולא אמרינן כיון דדש ביה כהתירא דמי ליה עכ"ל. אל נאמר, כי כיון שהוא אוכל נבילות, אזי לא איכפת לו מענייני נבילות, וממילא הוא ישחט שלא כהוגן, ויעשה דברים שלא כדין, אשר לא ניתן לגלותם לאחר השחיטה. כגון שדרס וכדו', אחרי השחיטה כבר א"א אפילו לבדוק זאת.

אח"כ מביא הב"י, את הנידון של הפסול לעדות. בעניין זה, גם הרמב"ם מודה, שלא צריך לבדוק לו את הסכין, אלא אפשר לתת לו לשחוט גם בלי זה. לכאורה, מה ההבדל? הרי הוא פסול לעדות? אלא הוא אומר, כי ישנו הבדל, בין משומד, לבין פסול לעדות. משומד היינו, מי שעובר על כך באופן קבוע. אבל פסול לעדות, זהו מי שעבר על כך רק פעם אחת, וממילא עדיין איננו חשוד.

וז"ל שם, ודע דדוקא במשומד לעבירה אחת, הוא דמצריך הרמב"ם בדיקת סכין. אבל מי שהוא פסול לעדות בעבירה מן העבירות של תורה, אינו צריך לבדוק לו סכין. וכן כתב הוא

שערי יצחק – השיעור השבועי

השאלה היא, כיצד אנחנו התימנים נפסקו בעניין זה? האם כדעת הרמב"ם, או כדעת השו"ע? בפשטות, לפי העדות האחרות, מסתמא הם יפסקו כדעת השו"ע. אולם הדבר איננו כ"כ פשוט, גם לדידהו. כיון שישנם אחרונים רבים הסוברים, כי ההלכה כדעת הרמב"ם. למשל, בעל ערוך השלחן, שהוא אשכנזי, הוא סובר כי העיקר כדעת הרמב"ם. יש לי ראייה לדבריו מן התוספתא, וגם הוא מביא ראייה מן הגמ'. וגם בראשונים, ישנם רבים שפסקו כהרמב"ם, כגון הנימוקי יוסף ועוד. אמנם בפשטות, נקטינן כי 'סתם ויש, הלכה כסתם'. אבל גם בעל כנסת הגדולה, שהוא ספרדי, הוא אומר כי לפי מה שנראה בטור, אפי' שהם לא אמרו כהרמב"ם, אבל בסופו של דבר, כיון שהם הסבירו את דברי הרמב"ם, ממילא כביכול נראה שהם אווזים כמותו. וכתב כי מרן בשלחן ערוך, לא הכריע בדין הזה. ויש אריכות על כך בשלחן גבוה וכו', ואכמ"ל. ובתשובה שעדיין לא נדפסה הרחבתי בס"ד בכל זה. יב"ן.]

בשו"ע וי"ד סי' ב' סעיף ו' כתוב כך, משומד לאחת משאר עבירות, אין צריך לבדוק לו סכין. ולהרמב"ם צריך. מסביר מהרי"ץ זיע"א בספר זבח תודה, ואינו אוכל נבילות לתיאבון. דהיינו, אין המדובר לגבי האוכל נבילות לתיאבון, שלגבי שחיטתו פסולה. אלא מדובר לגבי עבירות אחרות, שהוא הרי לא הוי משומד לכל התורה כולה. אבל להרמב"ם צריך, אומר מהרי"ץ, והויא לעיכובא. שאם לא בדק לו סכין תחילה או סוף, שחיטתו אסורה.

לאחר מכן מביא השו"ע בסעיף ז', משומד לערלות, דינו כמומר לעבירה אחת. ואם אינו ערל אלא מפני שמתו אחיו מחמת מילה, הרי הוא כשאר ישראל כשר. ישנו אדם הנקרא, 'משומד לערלות'. דרך אגב, כנראה ישנם הקוראים, 'משומד לערלות'. אבל חושבני, כי הדבר איננו מדויק, וצ"ל בשורק, 'משומד לערלות' או 'לערלות'.

ובסעיף ט"ז הבאתי דוגמאות לכך, הלכך מי שחילל שבת, איזה יהודי אינו יודע, שאסור לחלל שבת? או יוס"טוב, אפילו יוס"טוב שני שְלִגְלִיּוֹת, או בא על אחת מן העריות, או על פנויה או גויה או זָכָר, ואפילו על אשתו נדה, נפסל לעדות. וכן מי שאכל בשר בחלב, ואפילו בשר עוף. וכל־שכן נבילה או טריפה, וכן קָצֵב שהאכיל נבילה או טריפה לישראל. או לבש שעטנז. או עבר על שבועתו, ואפילו על חרם שֶהִחְרִימוּ הקהל. וכן גנב או גזלן, ואפילו החזיר. או מלוה ברבית, או לווה ברבית. והוא הדין למשחק בקוביא וכדומה, אם אין לו מלאכה אחרת זולת משחק זה. וכן אם הוציא מחבירו ממוץ שלא כדין באמצעות ערכאות של־גוים וכיוצא בהם. וכן דין המבטל תפילות, או עז־פנים שמבזה תלמידי־חכמים, או נותן כתף סוררת נגד דברי רבותינו ז"ל, או עוסק בכשפים, או שוחט לשדים אפילו למטרת רפואת חולה, או מגלח זקנו בתער. וכולם שחזרו בהם מדרכם הרעה ושבנו לפני ה' יתברך בתשובה שלימה וגמורה, כשרים לעדות. א"כ מובן, כי אכן זאת שאלה חמורה, ועלינו לבדוק את העניין.

נסכם מה שאמרנו עד עתה. יוצא כי למעשה, יש לנו שתי דעות בעניין זה. הרמב"ם מחמיר, והרא"ש מיקל, ומרן השו"ע פוסק ב'סתם' כדעת הרא"ש. תכף נראה בעזרה"ת את דבריו בפנים. השו"ע סובר בסתם, כי אדם המשומד לאחת מן העבירות שבתורה, כיון שאינו פגום בשחיטה, לא יודעים עליו שהוא אוכל נבילות, הוא אוכל רק בשר כשר, אולם הוא עושה איזו עבירה אחרת, והוא משומד לאותו הדבר, הוא אינו משומד לכל התורה כולה, ואינו מחלל שבת או עובד ע"ז, אלא שהוא משומד לעבירה אחת אחרת, לפי דעת השו"ע, מותר לנו לאכול משחיטתו. דהיינו, אם הוא שחט, ולא בדקנו את הסכין, ולא ראינו כלום, שחיטתו כשירה. אולם לדעת הרמב"ם, חובה שישראל אחר יבדוק לו את הסכין, ורק אז תהיה שחיטתו מותרת.

עכ"פ הפירוש הוא, שלא מלו אותו אבותיו. כשהוא נולד, אביו לא מל אותו. וגם הוא לא מל את עצמו, כאשר הוא גדל. או אפילו אם מלו אותו, או שמל בגדלותו, אבל הוא לא מל את ילדיו. לגביו, מצות מילה כאילו איננה קיימת. א"כ, דינו כמשומד לעבירה אחת.

כיצד אנחנו נפסוק בנ"ד? לכאורה, לפי כללי הפסק, עפ"י השו"ע, צריך להיות כי 'סתם ויש, הלכה כסתם'. הוא הרי פסק, אין צריך לבדוק לו סכין, ולהרמב"ם צריך. לכאורה, מדוע השו"ע הביא את הרמב"ם? אלא, אחת מן השתים. או שהוא מביא את הרמב"ם, לארצות שבהם נוהגים לפסוק כדעת הרמב"ם. או שברצונו לומר, שתחמיר כדעתו לכתחילה. ישנם רבים האומרים כך, כי פעמים רבות, כאשר מרן כותב 'סתם ויש אומרים', ברצונו לומר, כי אם הי"א הוא לחומרא, אזי לכתחילה תחמיר כדעת הי"א. אבל מעיקר הדין, אתה יכול לסמוך על דעת הסתם. ויש דעה שלישית, שלא הביא מרן את דעת החולק, אלא מפני כבודו. והדברים עתיקים.

ולפי שיטתינו, ישנו חידוש גדול נוסף, לדעת מהרי"ץ זיע"א. דיברנו על כך בעבר, וכתבתי זאת בס"ד בהערות עיני יצחק על יו"ד הלכות תולעים [סי' קל"ד אות ט"ז]. הרי איננו עושים בכל דבר, כפי דעת הרמב"ם. אנו עושים כדעת הרמב"ם, רק בדברים שיש לנו מנהג כמותו. לפעמים יש לנו מנהגים, שהם ההיפך במפורש מדברי הרמב"ם. אפילו שהדבר כתוב בהדיא בהרמב"ם, אנו עושים כנגד דעת הרמב"ם. וישנם דברים, הרבה דברים, שאנו נוהגים בהם כדעת הרמב"ם. אבל ישנם דברים, שלא ידוע מה הוא המנהג. למשל, לגבי עניינינו. מה המנהג? הרי זהו דבר שאינו שכית. אף אחד איננו יכול להגיד לך, מה הוא המנהג. אלא, צריכים תלמידי החכמים לפסוק בכך. ללמוד ולפסוק. מי שילמד, ידע כיצד לפסוק את ההלכה. אבל מדברי מהרי"ץ הוצאנו כלל, כי רק כאשר השו"ע מתעלם מדעת הרמב"ם,

אנחנו פוסקים כדברי השו"ע, אפילו שזה כנגד דברי הרמב"ם. אבל כאשר השו"ע מביא את דעת הרמב"ם, אמנם לפי שיטתו, אין לפסוק כהרמב"ם אלא כהסתם, אבל אנחנו אכן צריכים לפסוק בכך כדעת הרמב"ם.

אס"כן יוצא, כי בנ"ד אנו צריכים לפסוק כהרמב"ם, וצריך לבדוק לאותו אדם את הסכין. וכבר אינני מדבר על כך, שישנם פוסקים אחרים הסוברים שבנ"ד ההלכה כדעת הרמב"ם וכנ"ז לעיל. אני אומר זאת, בעיקר לדין. אם השו"ע לא היה מביא את דברי הרמב"ם, כיון שאין לנו מנהג בדבר הזה, היינו צריכים לפסוק כדעת השו"ע. אבל כיון שהוא הביא את דעת הרמב"ם, אזי ההלכה כדעת הרמב"ם.

ואכן בעל ספר מקור חיים על הלכות שחיטה, הוא פסק כך, כדעת הרמב"ם. ספר מקור חיים, זהו הספר שהיה כמעט הנפוץ ביותר בארץ תימן, ללימוד הלכות שחיטה. חיבר אותו מהרי"ץ בן יעקב. אבל ישנה כאן טעות דפוס בספר, בדפוס ירושלים הוצאת חסיד, בלבן קצת איזו מלה.

כתוב שם [הל' שחיטה סימן א' סעיף י"ג] כך, משומד אוכל נבילות לתיאבון, דהיינו כשאנו מוצא לאכול היתר אוכל נבילות, ישראל בודק לו סכין ונותן לו ומותר לאכול משחיטתו אפילו ישחט בינו לבין עצמו וכו'. ובסוף הוא אומר, וכן משומד לאחת משאר עבירות. דהיינו, לאו רק למשומד האוכל נבילות לתיאבון, יש לבדוק לו את הסכין, אלא אפי' למשומד לאחד משאר עבירות, וכן משומד לנבילות, דינו כאוכל נבילות לתיאבון. ישנו כאן שיבוש, ובמקום המלה 'לנבילות', צריך להיות 'לעירות'. דהיינו, משומד לאחד משאר עבירות, 'וכן' אותו הדבר 'לעירות', זהו אותו הדין. א"כ יוצא, שהוא פסק כדעת הרמב"ם, כי גם המשומד לאחת משאר עבירות, צריך לבדוק לו את הסכין.

שערי יצחק – השיעור השבועי

אבל לגופו של עניין, הוא כותב כאן דבר תמוה מאד. הרי כידוע, בארץ תימן היו מאד מקילים בדיני טרפות, מפני הפסד ממון. הגויים בתימן, היו "טמאים", והם לא אכלו מבשר ששחטו יהודי. אפילו שלפי דתם הדבר מותר, אבל כיון שהיהודים לא היו אוכלים מבשרם, גם הם לא היו אוכלים מבשר היהודי. הציבור היה במצב דחוק מאד. רובם ככולם היו עניים. אם קרה, שמישהו שחט פרה ונמצאת טריפה, ובפרט כאשר ישנה איזו שמחה, הדבר היה רח"ל ממש אסון. העניין היה קשה מאד. לכן, הקילו במקום הפסד מרובה, לסמוך אפי" על מיעוט פוסקים, אפי" על שני פוסקים, ואפי" שזה נגד הרמב"ם או השו"ע. אם ישנם שני פוסקים המכשירים, הם היו סומכים עליהם ומתירים זאת, מפני גודל העניות.

הדבר מובא, גם לגבי ארצות נוספות אחרות, כגון מרוקו ופרס. מובא בספרים, כי בארצות שבהם אומות העולם אינם אוכלים משחיטת היהודים, ויש בכך הפסד ממון גדול, התורה חסה על ממונם של ישראל, וממילא אפי" אם ישנם מיעוט פוסקים המתירים זאת, סמכו עליהם והתירו. מוזכר זאת גם בבית יוסף, ומהרי"ץ מאריך על זה בזבח תודה, וכך הדבר מקובל.

כמוכח, הכל מדובר לגבי המדינות הללו, אבל לא על ארץ ישראל. כיום בזמנינו, אין לנו את הבעיית הזאת, כיון שהגויים כאן אוכלים את שחיטת היהודים. קצת מורידים את המחיר, אבל זהו אינו הפסד גדול, כפי שהיה בארצות הללו, שהבשר הלך לאבדון. רק את העור אפשר היה לשמור, אבל את היתר היו אוכלים הנשרים.

אולם כל זה המדובר, רק לגבי דיני טרפיות. אבל לגבי דיני בדיקת הסכין, מהר"י בדיחי בעצמו כותב בהקדמת ספרו לחם תודה, שהוא פירוש על שערי קדושה הנז"ל, כי מחמירים בכך. א"כ, מדוע בנ"ד אינך מחמיר? למה

בעל קרבן תודה ואות כ"ט, הוא מה"ר שלום חבשוש, מעיר על כך, וכל זה לדעת הרמב"ם, אבל לדעת מרן לגבי שחיטה הוי כשאר ישראל הכשרים. אחר כך הוא מתפלא, מדוע אתה משה את משומד לערלות, כמשומד לאחד משאר העבירות? למה להשוות ביניהם? הרי ישנו הבדל בין הדברים. הלא כל הסיבה למה שאנו אומרים, כי צריך לבדוק את הסכין למשומד לאחת מן העבירות, היא כיון שלתאוותו הוא עובר. אבל בנ"ד, לגבי אדם שלא נימול, זה לא שלתאוותו הוא עובר, אלא אולי הוא מפחד וחושש מכך. ובפרט לדוגמא, אם מתו אחיו מחמת מילה. אמנם כעת הוא כבר לא ילד קטן, אלא אדם גדול, הוא כבר בן עשרים, ושואלים אותו, למה לא תימול? והוא עונה, אני מפחד, כיון שאחיו מתו כשהיו תינוקות. אי אפשר להגיד, שהוא עובר לתאוותו על מצוה זאת. לכן טוען בעל קרבן תודה, שמא ישנו חילוק בין הדברים, ואולי בזה גם הרמב"ם יודה.

אולם, הדבר איננו פשוט, כי מי שיעיין בכסף משנה ובעוד הרבה ראשונים, כולם משווים בין הדברים. בעל מקור חיים צודק בכך, שהשווה את שני הדברים.

העיקר הוא, שהמקור חיים פסק כדעת הרמב"ם, והוא בכלל לא הביא שיטה אחרת.

הפליאה בעיני היא, על בעל לחם תודה, למהר"י בדיחי, שהוא הביא רק את דעת מרן השו"ע. הוא פסק, בדיני שחיטה שהוא הקדים לספר שערי קדושה כך, משומד לאחת משאר עבירות, אין צריך לבדוק לו סכין. בדיוק ההיפך. והוא הדין למומר לערלות ולא מתו אחיו מחמת מילה. אני מתפלא מאד. ראשית, הוא לא הביא את דעת הרמב"ם. אולי נאמר, כי כנראה הוא סובר אחרת ממה שאמרנו מקודם, כיון שהוא לא התעורר לכלל הזה שאמרנו בשם מהרי"ץ.

בעניין זה, שהרמב"ם מחמיר, אינו מביא את דעתו בכלל? הדבר צריך עיון.

כך הוא בעצמו כותב בהקדמה, ודע, שבמקומנו זה ארץ התימן, שאנו נוהגים כדברי המקילים בענייני טרפיות, מטעם הנזכר. דהיינו, משום הפסד מרובה. מ"מ דיני שחיטה ובידקת הסכין, אנו נוהגים כדברי המחמיר בכל מה דאפשר. ואף דיני טרפיות, המחמיר לעצמו קדוש יאמר לו. דהיינו, גם אם הציבור מיקל כפי ההלכה שהדבר מותר, אבל מי שמחמיר לעצמו, קדוש יאמר לו. להלכה תפסוק שהדבר מותר, אבל אם אתה רוצה להחמיר על עצמך, קדוש יאמר לו. אבל לגבי דיני בדיקת הסכין, אנו פוסקים לחומרא. א"כ מדוע בנ"ד לא הבאת את דעת הרמב"ם המחמיר, הרי אמרת כי הולכים כדברי המחמיר בכל מה דאפשר? אינני יודע. פליאה דעת ממני.

בכל אופן, יוצא לנו עד עתה, כי להלכה אנחנו צריכים לפסוק, שאם השוחט הוא ח"ו משומד ללשון הרע, או להסתכלות במכשירים טמאים, או כל עבירה אחרת, אי אפשר לסמוך על שחיטתו, וכל שכן אם הוא סופר סת"ם. אע"פ שהוא לא עושה זאת ע"מ להכעיס, אלא רק מתוך חוסר יראת שמים. כך צריך לצאת, לפי מה שאמרנו עד כה.

אני רואה שהזמן קצר, רציתי להמשיך ולהסביר את המסקנא להלכה למעשה, אולם בע"ה נמשיך בכך בפעם אחרת, בשיעור הבא בל"ג, כיון שישנו איזה דבר חשוב הקשור לעניינא דיומא. הייתי מאריך מעט את השיעור, אבל עלי למהר ולצאת לאחר השיעור, לרגל שמחת החלאקה של נכדי שמעון שיחי, בנו של הרה"ג משה שליט"א.

התייחסות מרן שליט"א לאותם קלי דעת המזלזלים בחומרות המקובלות בעם ישראל בעניין האבילות בימי ספירת העומר, ובפרט לאלו מבני עדתינו אשר שתו מהמים הרעים של־בעלי דעות זרות.

הגמרא במס' יבמות [דף סב ע"ב] אומרת, שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא מגבת עד אנטיוכוס, וכולן מתו בפרק אחד, מפני שלא נהגו כבוד זה לזה. והיה העולם שמים. עד שבא ר"ע אצל רבותינו שבדרום ושנאה להם, ר"מ ור' יהודה ור' יוסי ורבי שמעון ורבי אלעזר בן שמוע, והם הם העמידו תורה אותה שעה. תנא, כולם מתו מפסח ועד עצרת.

התנא הראשון, לא אומר מתי הם מתו, אלא יכולים מתו בפרק אחד. דהיינו, גברה מדת הדין, ובאותו הפרק, דהיינו בזמן מסויים, כולם מתו אחד אחרי השני, רח"ל. אבל אח"כ כתוב 'תנא', זאת ברייתא, שבה מובא כי הזמן היה מפסח ועד עצרת.

אמר רב חמא בר אבא ואיתימא ר' חייא בר אבין, כולם מתו מיתה רעה. מאי היא? א"ר נחמן, אסכרה. זהו רח"ל, קוצר נשימה.

שואל רבנו יוסף חיים ובספר בן יהודע שם, וכבר לפניו שאלו מפרשים רבים את הקושיא הזאת, כגון מהרש"א ועיון יעקב ואליה זוטא, הם שואלים כי לכאורה מה זה משנה לנו, מתי מתו תלמידי רע"ק? מדוע הברייתא אומרת, 'תנא וכו' מפסח ועד עצרת?' למאי נפקא מינה? הם אומרים כל מיני תירוצים שונים, ורבינו יוסף חיים אומר תירוץ מעניין. הדבר פשוט מאד. אמרו לנו זאת, כדי ללמדך הזמן שראוי להתאבל בו עליהם. דהיינו, צריכים לדעת, מתי זמן האבילות.

שערי יצחק – השיעור השבועי

הוא כותב [בדף 28] כך, האידנא עסרא יומי בעומרא, האידנא תשעת עסר יומי בעומרא וכו', המלה "עסר", מה זה עסר? בלשון ערבית כידוע לתימנים, אומרים לדבר קשה, 'עסר'. וזה אכן ידוע. לדבריו, זה הפירוש בדרך מליצה 'עשרא יומי בעומרא'. דהיינו, מאז ואילך, הימים הללו קשים ואינם מוצלחים. והוא אומר, לכן מקצת מהמוני העם ועמי הארץ היו נמנעים להתחיל עסק או בניין מעשירי לעומר עד שלושים בו, כדי שלא להתחיל בימים שבהם מזכירים מספר ספירה עסר, עסרין, כי הם ימים קשים וחסרי מזל. בקיצור, עשו כאן בדיחה, מהמלה 'עסר'. ליצנות.

אח"כ הוא מוסיף עוד דבר, בכל סידורי תימן העתיקים, ובכל ספרי חכמי תימן הקדמונים, לא נזכר שום מנהג ממנהגי האבילות הנהוגים בימי העומר. כנראה, דבר זה נתן פתח לאחרים, לזלזל בעניין זה. ואפי' אותם המנהגים שכבר נזכרו בדברי הגאונים. אעפ"כ התפשטו בזמן האחרון כמה ממנהגי האבילות בעומר. במציאות, הוא מודה שהדבר אכן התפשט. נהגו שלא לישא אשה עד אחר ל"ג בעומר, וכן היו שהקפידו שלא להסתפר עד ל"ג בעומר. על הסוגיא הזאת כתב מורנו הגדול מהרי"ץ בספרו פעולת צדיק ח"ב סי' ע"ו וז"ל, מנהגינו הקדום להסתפר בימי העומר בערב שבת לכבוד שבת וכו' ע"כ.

אתחיל עם הדבר הקל. מה שהוא כותב בסוף כאן, איננו מדוייק. הוא אומר, כתב מורנו הגדול וזה לשונו. זה אינו הלשון של מהרי"ץ. מה שהוא הביא, זהו לשון ספר שושנת המלך, אשר כתב בקצרה את תמצית תשובת מהרי"ץ. והפרטים כאן, אינם מדוייקים. המנהג להסתפר בערב שבת, הוא הפשרה שעשה מהרי"ץ. לא זה היה המנהג הקדום וכו'. אבל לא ניכנס לכך, כיון שלא זאת הנקודה העיקרית. וכבר הרחבתי על כך בס"ד בשו"ת עולת יצחק ח"ב סי' קכ"ו אות ב' ד"ה ויסוד].

חושבני, כי התירוץ הזה, ממש מאיר עיניים. וכאשר עשו באמת חז"ל כמה דברים של אבילות באותם הימים.

מובן מדבריו, כי ענייני מנהגי האבילות בימי ספירת העומר, כבר התחילו בעצם מתקופת זמנו של רבי עקיבא.

מדוע אני אומר זאת? השבוע ראיתי מה שפירסמו אנשים קלי דעת, ואינני יודע, אם הם נקראים 'משומדים לדבר אחד', או 'להרבה דברים מכל התורה כולה'. בכל אופן, אין ספק שיש להם דעות זרות, והם מזלזלים בכל עניין החומרות המקובלות בעם ישראל, בענייני האבילות של ימי העומר. הם טוענים, כי אין לכך מקור, הדבר אינו כתוב בש"ס, ושזה התחיל רק בזמן הגאונים, כשמונה מאות שנה אחרי תקופת רע"ק. ולכן לדעתם, אין צורך בזמננו להחמיר בעניינים הללו.

אלו דברים חמורים. רק אנשים אשר שתנו מן המים הרעים, דהיינו דעות חיצוניות, יכולים להגיד דברים כאלה. ובפרט, שזהו דבר הנוגע להלכה ולמעשה, והדבר מקובל בכל תפוצות ישראל.

שאלה מהקהל: הם מתוך הציבור שלנו? תשובת מרן שליט"א: ברוך ה' לא. אבל הדבר התפרסם, גם בציבור שלנו. הציבור החרדי. ותכף תשמע בעזרת הי"ת, שהדבר נוגע במיוחד אלינו התימנים. והסיבה היא, כי חושבני, שבין היתר, הם מסתמכים גם על התימנים. אחד מהרבנים התימנים, חיבר ספר על הליכות יהודי תימן, וכעת תשמע כיצד הוא מזלזל בכל הדברים הללו. א"כ בטח האחרים (שהם אשכנזים כנראה) אומרים, הרי התימנים ידועים כמקוריים, והנה אין אצל התימנים את העניינים הללו. ממש לא להאמין, שהתפרסמו דברים כאלה.

הקביעה הזאת, כי 'בכל סידורי חכמי תימן העתיקים', הדבר אינו נזכר, אתם יודעים ומבינים דהיינו שבסידורים, דהיינו בתפאליל, שהם לשון רבים מן המלה תפאליל, לא כתוב שבימי העומר, לא עושים כך וכך. אבל קשה, וכי בתכלאל, כתוב את כל התורה כולה? חושבני, כי מי שיחפש בתכלאל, לא ימצא שכתוב אפילו לגבי עניין טהרת המשפחה. הדבר אינו מוזכר. אז מה? וכי בגלל שזה לא כתוב בתכלאל, הדבר איננו קיים? מה הקשר? בסידור כותבים תפילות וברכות, וכי צריך שיכתבו לך, האם עושים חתונה בימי ספירת העומר או שלא? וכי הדבר צריך להיות כתוב בתכלאל? האם זאת הוכחה? גם את עניין טבילת נדה, לא הזכירו בתכלאל, אפילו שיש בה ברכה. נו, וכי אינה קיימת ח"ו? כמרבץ ישנם עוד עניינים רבים וחשובים, שאינם מוזכרים בתכלאל, כי אין מקומם שם.

ולגבי הקביעה הנוספת, כי 'בכל ספרי חכמי תימן הקדמונים, לא נזכר שום מנהג וכו', אינני חושב שהדבר נכון. תכף אראה לכם בס"ד במפורש ההיפך. חכמי תימן, הזכירו את המנהגים האלה, ואפי' דברים שלא היינו מעלים בדעתנו שהם יזכירו. בסייעתא דשמיא, מצאתי לכך כמה מקורות. אמנם הם אינם ידועים, הוא לא ידע מכך. ספרים אלו לא הגיעו לידו. אבל אי אפשר לבוא ולכתוב, שהדבר 'לא נזכר'. תגיד, לא ראיתי. אל תגיד, 'לא נזכר'. הרי לא ראית את כל הספרים שישנם בעולם. 'לא ראינו, אינה ראיה'.

אבל ראשית, נתחיל עם הנקודה הכללית. הדבר אינו נכון, לבוא ולהגיד כי המנהגים הללו התחילו רק בזמן הגאונים, והדבר גם איננו מתקבל על הדעת. וכי יכול להיות, שכאשר מתו תלמידי רע"ק, לא עשו כלום. ופתאום בזמן הגאונים, התחילו לא לעשות נישואין, בגלל שאז קרה כך וכך? ומה קרה בינתיים? הרי כבר עברו כמה מאות שנים, מה פתאום הם

נזכרו כעת, להתחיל לעשות בהם מנהגי אבילות עליהם? היעלה על הדעת? מה קרה, שפתאום כעת יתחילו בכך? מה התחדש פתאום? מה עורר אותם פתאום, להתחיל במנהגי אבילות על מה שאירע לפני דורות רבים? אלא הדבר ברור, שהדבר לגמרי ההיפך. דהיינו, שהתחילו בכך כבר בזמן חז"ל. והדבר כתוב במפורש, בדברי הגאונים. הם כותבים, כי הדבר התחיל כבר בזמן חז"ל, למרות שהדבר איננו מוזכר בגמ' במפורש.

כך כותב רבנו יצחק גיאת, אשר היה בספרד. דרך אגב, מי שאינו מכיר את שם המשפחה הזה, איננו יודע כיצד לקרוא זאת. ישנם אפילו ספרים, שכתוב בהם 'גיאות', או 'גאות' וכו'. אבל צריך לדעת, כי השם 'גיאת', בלשון ערבית פירושו 'ישע'. זהו כמו השם 'ישעיה'. רבינו יצחק אבן גיאת, היה מפורסם מאד, הוא היה בדורו של הרי"ף. הרי"ף היה בארץ מרוקו, והוא היה בארץ ספרד. מאותו הדור, שהוא הרבה לפני דורו של הרמב"ם, כבר הזכירו זאת. אמנם, הרמב"ם אינו מזכיר זאת, ואכן הדבר פלא. אבל כבר לפניו, הזכירו זאת, בספרים שהרמב"ם בודאי ראה אותם.

גם הרמב"ם בעצמו מביא בחיבורו פעמים רבות אף דברים שלא נזכרו כלל בגמרא, מכח המנהג בתפוצות ישראל, כגון ברכת 'ברוך שאמר' ובהלכות תפילה פרק ז' הלכה י"ב, וברכת 'לאכול תרומה', לכהן באכילת חלה ופסטי' מתרומות הלכה כ"ב. ואכמ"ל.

בכל אופן, הרי"צ גיאת כותב בספר מאה שערים (ח"ב דף ק"טו) כך, מנהג בכל ישראל, שלא לישא בין פסח לעצרת. הוא אומר, כי כך מקובל בכל תפוצות ישראל. ומשום אבילות הוא, ולא משום איסור. שכן אמרו חכמים, שנים עשר אלף זוגות תלמידים היו לו לרע"ק וכו', ומאותה שעה ואילך נהגו להתאבל עליהם. 'מאותה שעה'. דהיינו, מאז שמתו

שערי יצחק – השיעור השבועי

מצא כך בסידור רב עמרם גאון, אבל הדבר איננו נמצא לפנינו, לא שם ולא בסידור רס"ג, אלא הוא בסידור רבינו שלמה בר נתן סיגילמאסי [דף צ"ב]. גם הוא היה קדמון, עוד מלפני הרמב"ם. אינני יודע, כיצד התחלף לו בין הספרים. הדבר אינו משנה. אבל העיקר החשוב מבחינתנו הוא, שאחד מחכמי תימן העתיק זאת וכתב, כי כך המנהג המקובל בקהילות ישראל, שלא עושים נישואין בתקופת ימי העומר.

ולגבי מה שהוא אומר, 'כי ציבור גדול מתלמידי רע"ק מתו באותה תקופה', משמע מדבריו, כי לא כל תלמידי רע"ק מתו אז. ואכן ראיתי כי בעל ספר פתשגן הכתב [דף כ"ד] שהוא אומר, כי לא כולם מתו, אלא כל היתר הם התפזרו. מי שנשאר, כבר לא היה בישיבה של רע"ק, ולכן היה העולם שם, מבחינת התורה. כנראה, הם פחדו להישאר. אינני יודע, מה קרה שהם התפזרו. בכל אופן, זהו מקור אחד.

כמו־כן מצאתי כתוב כך בתכלאל כת"י נוסף, מלפני מאות שנים. אולם, חוץ ממה שהביא את עניין הנישואין, הוא גם כתב במפורש לגבי התספורת. זהו חידוש גדול. שהדבר מוזכר במפורש, בספרי חכמי תימן, עוד מלפני מאות שנים. לא כפי שישנם החושבים, שעניין איסור התספורת בימי העומר, נכנס אלינו רק בתקופה האחרונה, אלא שזהו דבר קדמון מאד.

הוא כתב כך, כדאלק ימתנע אלנאס אלחלאקה. 'חלאקה' היינו תספורת. ואכראג אלדס פי אלעומר וכו'. ישנו כאן חידוש נוסף, אשר לא כולם יודעים עליו. אקרא לכם את תרגום לשונו, כפי שתירגמתי בס"ד, נמנעים בני אדם מן התספורת והוצאת הדם בעומר, כגון הקזת הדם ומה שדומה לו. לא רק תספורת, אלא גם הקזת דם. לפי שהיתה מיתתם של תלמידי רבי עקיבא באחיזת הדם. שמעתם? הרי הגמ' אומרת, שהם מתו באסכרה? אלא פירושו כך, הרי אחיזת דם

תלמידי רע"ק, התחילו להתאבל עליהם. זה לא שהדבר התחיל, כמה מאות שנים לאחר מכן. אלא מאז התחילו, שלא לישא אשה בימים אלו. והוא מסיים, לא לסתור מנהג ישראל. וכן אמרו הגאונים.

גם רב נטרונאי גאון כותב כך, ומובא בספר הלכות פסוקות, מאותה שעה ואילך, נהגו ראשונים בימים אלו שלא לכנוס נשים לחופה. 'מאותה שעה'. כתוב גם כאן במפורש, כי המנהגים הללו, כבר התחילו אז, דהיינו לאחר מיתת תלמידי רע"ק.

וכעת תראו, כי הדבר מובא, גם בספרי חכמי תימן. מצאתי שניים, אשר כתבו כך. הראשון, זהו מהר"י בשירי, בתכלאל שלו. ומהרי"ץ זיע"א, כבר הזכיר את דבריו. הדבר מובא במהדורא קמא של מהרי"ץ שהדפיסו, שהיא בכתב ידו [בדף תנ"ט]. זה מהתקופה, שעדיין מהרי"ץ היה בתחילת כתיבת ספרו עץ חיים, עוד כשזה היה בטיוטא, עוד לפני שהספר היה מסודר, רואים שיש שם הרבה מחיקות, זהו ממש המקור, ושם הוא מביא בדף אחד כמה רשימות, ואח"כ ראינו זאת בתכלאל של מהר"י בשירי בעצמו, שכתב בשנת ה'שע"ח, אשר נמצא בידינו עד זמנינו. בכל אופן, מהרי"ץ כבר הביא זאת, וכך הוא כותב [מתורגם ע"י מרן שליט"א מלשון ערבית], דע, כי כבר נתפשט המנהג בקהילות ישראל, להימנע מקשר הנישואין בימי העומר. וזה המנהג מפורסם באומה. והוא מפני האבילות, ולא מפני האיסור ההלכתי. והטעם אשר הֶעָרִיךְ זאת, הוא מה שהועתק אלינו, דהיינו קיבלנו במסורת, כי ציבור גדול מתלמידי רבי עקיבא מתו באותה תקופה. על כן, נמנעה האומה מלעשות נישואין בה. וזה דוקא בקשר הנישואין, אשר הם בשלימות עד תומם. אך הקידושין, אינו מרוחק אצלם, ולא נמנע. זה מצאתיהו בסידור רב עמרם גאון ז"ל בסוף הפרק העשירי. מהר"י בשירי ומהרי"ץ מביאים כך במפורש. אמנם מהר"י בשירי אומר, כי הוא

היינו, כפי שמוזכר בכמה מקומות, כגון לגבי דיני טריפות, אחוזת דם והמעושנת ועיין חולין דף נ"ח ע"ב. כלומר, שהדם מתגבר, והדבר מביא ח"ו לידי חנק. א"כ, הדבר דומה למה שכתוב בגמ', שהם מתו באסכרה. ועי' ראבי"ה מס' שבת סי' רע"ו.

קיצרתי מאד בכל האמור, ובכתובים הארכתי בס"ד בכל פרט ופרט, בנפלאות מתורתך פרשת אמור, דברים שיגעתי בהם יומם ולילה. מה שאני אומר כעת, הוא רק תמצית דתמצית, להפריך את טענתם מיסודה.

יוצא אם כן, כי יש לנו כאן מקורות מפורשים לאיסור זה, גם בקרב חכמי תימן. אינני יודע, אם כך הדבר היה אז אצל כולם, אבל בכל אופן, אי אפשר לבוא ולהגיד, שהדבר אינו מוזכר, ושלא היו מנהגים כאלו אצלנו, וכביכול אלו דברים חדשים. אלא, הדברים הללו הם מבוססים. וחס ושלום, זהו התחלת הקלקול, כאשר פורצים גדר במנהגי ישראל. לכן חושבני, כי צריך לפרסם את הדברים הללו, בכדי שהאנשים לא יטעו בכך. ובפרט, כפי שכבר הסברנו פעמים רבות, ישנה סיבה לכך שהתקבלו ונוספו כל מיני חומרות בימי העומר, בגלל הצרות שאירעו עוד במשך הדורות אז. שהשטן חלילה לא יקטרג שוב עלינו.

בשבוע שעבר, נפגשנו עם הגר"ע בסיס שליט"א, בשמחת ברית מילה. בין היתר, דיברנו שם לגבי הכנסת ספר תורה בימי ספירת העומר. אנשים עשו הכנסת ס"ת יומיים לפני ל"ג בעומר, והם רצו להזמין אותי שאבוא להשתתף בהכנסת ס"ת. הרב שילה אמר להם, שהדבר אינו אפשרי, כיון שהרי עושים שירים בהכנסת ס"ת. אלא, תדחו זאת לאחר ל"ג בעומר. אבל הם אמרו, שאלנו את הגר"ע בסיס, והוא אמר לנו שמותר לעשות זאת. היתה להם סיבה, כי זהו יום האזכרה של

אביהם. לא משנה. הרב שילה שאל את הגר"ע בסיס, האם הדבר נכון, שהרב התיר להם זאת? והוא אמר, אכן הדבר נכון. דיברנו עמו על כך, כנראה הם הזמינו גם אותנו, והוא אמר כך, אין איסור לפי ההלכה לגבי השירים, וכ"ש כשמדובר בהכנסת ס"ת. אמרתי לו, אבל אני מתפלא, למשל, זוכרני כי כאשר היינו ילדים קטנים, אם מישהו היה שר בימי העומר, אבא מארי זצ"ל היה מיד גוער בו, ואומר לו 'עומר'. וישנם עוד אנשים רבים אחרים, שהקפידו על כך. נענה הגר"ע בסיס ואמר לי, 'אכן נכון, הראשונים היו נוהגים כך'.

'הראשונים' היינו, הדור שעבר. כך זה היה. אינני יודע, מה קרה מאז? מה נשתנה? עכ"פ גם הוא מודה, כי בעצם במציאות, כך היה המנהג המקובל להחמיר.

כידוע, בארץ תימן, הרבה אנשים היו קמים בבוקר ללמוד לפני התפילה. אבל שמעתי כי אצל אבותינו בתימן, הדבר היה שונה, בימי ספירת העומר, כיון שאלו ימי דין. זה לא כפי שאותו אחד כותב ומקשקש שם בספרו, כי אלו היו עמי ארצות. וכמו שהבאנו לעיל. סגנון הכתיבה הזאת, היא מתוך הסתכלות מסויימת, לזלזל ח"ו במנהגי ישראל, ומתוך כל מיני דעות קדומות. בכל אופן, נודע לי מהזקנים, כי היו אנשים, אשר לפעמים איחרו לתפילה.

דרך אגב, מכאן אני קצת מלמד זכות על מה שקורה עכשיו, כי לצערנו, נחלש אצלנו קצת המניין בשחרית בימים הללו. אבל אני רואה, כי הדבר לא התחיל מהיום, אלא אפילו בזמן אבותינו בתימן, היו אנשים שלא היו קמים ללמוד לפני התפילה בימי העומר, או שהיו מאחרים לביהכ"נ. ונהני קורא לכל מי שיכול, לבוא להצטרף עמנו כאן בכל יום בשעה 6:00 בבוקר 'המהולל', לחזק את המניין, ולכל הפחות יום אחד בכל שבוע. וברוך יהיה מפי עליזון. הנה שכרו אתו ופעולתו לפניו.

שערי יצחק – השיעור השבועי

הן החמירו על עצמן וכו', כתוב כי חכמים קבעו זאת להלכה פסוקה. ממילא, אפילו אם נגיד, כי לא חז"ל קבעו את האיסור, אבל כיון שעם ישראל נהג כך, נתקבל הדבר כהלכה פסוקה. א"כ, כיצד אפשר לבוא ולזלזל בכך היום, ולהגיד שח"ו אפשר לבטל או לצמצם זאת? ובפרט שאמרנו, כי כיון שהיו אסונות בעם ישראל בימים הללו, לכן הוסיפו עוד ועוד חומרות, בכדי שח"ו מדת הדין לא תקטרג עלינו. השטן מקטרג בשעת השמחה ח"ו. אם כן, בנפשינו הדבר. וכפי שאמרנו, 'מנהג ישראל, תורה הוא'.

אשרי מי שדבק בתורת חכמי ישראל האמיתיים, ולא באלה האומרים מדעת עצמם, דברים אשר אינם מוסמכים.

והמקום ברוך הוא יסייענו תמיד על מעשי רצונו, לעשות רצונו כרצונו, אכי"ר.

הודעה חשובה ל"מנויים לחיים".

זיכנו השי"ת ברוב חסדו,

ומרן שליט"א נתן את הסכמתו,

להקדיש מזמנו היקר והעמוס לרוב בענייני

הכלל והפרט, על מנת לעיין ולהגיה את

השיעורים השבועיים קודם הדפסתם, ולתקן

בהם את הצריך תיקון, וכן להוסיף עניינים

והערות ומקורות נוספים, אשר לא נאמרו

בשיעור המוקלט.

אי לכך, הדפסת השיעורים ושליחתם

ל"מנויים לחיים", תלויה בעומס המוטל על

כתפי מרן שליט"א באותה התקופה, וכן

בסיבות טכניות נוספות, כגון עיכובים

בהקלדה או בעריכה, אשר אינן תלויות בנו,

ובפרט בחדשי החגים, בשמחות משפחתיות

וכדומה.

אנו מבקשים מראש את סליחתכם על

העיכוב, ומקווים להשלים בעה"ת את כל

השיעורים החסרים בהקדם האפשרי.

ברוכים תהיו.

מערכת "שערי יצחק"

שע"י מוסדות יד מהרי"ץ ב"ב

בכל אופן, היה האחד שואל את חברו, תגיד, למה איחרת היום? והוא היה עונה לו, במלה אחת, 'עומר'. המובן הוא, קשה לקום בימים הללו. האנשים היו מרגישים, כי אלו ימים קשים.

אבל למעשה, זהו רק בבחינת תירוץ. שהרי הכלל הוא, משכבי עד קומי, שכבי. מקומי עד שכבי, קומי [הובא גם במשנ"ב או"ח סי' א' ס"ק ט' בשם האחרונים]. הרי בתשעה באב כתוב, קומי רַגְי בליל [בְּלִילָה] לְרֵאשׁ אֲשֶׁמְרוֹת [איכה ב', י"ט], דהיינו יש לקום וללמוד עוד לפני התפילה. עד 'שכבי', דהיינו עד שבועות, שם נאמר שְׁכָבִי עַד הַבֶּקֶר [רות ג', י"ג]. ומחג השבועות, עד תשעה באב, הלילות הם קצרים. מובא כך בהרבה בפוסקים, כי ישנה קבלת האחרונים, שקשה לקום בלילה, כאשר הלילות קצרים, דהיינו בתקופה הזאת, מחג שבועות ועד תשעה באב. זהו 'משכבי עד קומי, שכבי', דהיינו תישן. אל תקום ללמוד לפני התפילה, או אל תקום לומר תיקון חצות. אמנם, המקובלים לא סוברים כך [עיין כף החיים סי' רל"ח סק"ה]. אבל במציאות ישנם כאלה, אשר הקילו בכך, בימים הללו. אך כאן המדובר, עוד בימים שלפני חג שבועות, א"כ עליהם עדיין לא נאמר 'שכבי', על אף שאכן הלילות קצת קצרים. אבל אולי בכל אופן, ישנו קושי לקום, בימים הללו.

כפי שאמרנו, אלו ימי דין, אבל בעז"ה, הימים הללו ייפכו לששון ושמחה בקרוב בימינו, אולם זהו רק בתנאי שנשמור על הגדרים. וכבר ביארנו, כי היו אסונות רבים לעם ישראל בימים הללו. ולכן, במשך הדורות, הוסיפו חומרות על חומרות. אבל אין לומר, כי ח"ו אין לדברים הללו מקור בדברי חז"ל. אדרבה, הדבר התחיל מזמן חז"ל, למרות שזה לא כתוב במפורש בגמ'. ישנם מנהגים רבים, אשר עם ישראל עושה אותם, על אף שאינם כתובים בגמרא. למשל, כפי שכתוב על שומן הגיד. הרי כתוב, כי מצד הדין הדבר מותר, אבל ישראל קדושים נהגו בו איסור. וכן לגבי 'בנות ישראל